

Mistenktavhør av psykisk utviklingshemmede

en teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

**Politi­høgskolen
2021**

Kand.nr: 29
Antall ord: 6161

Innholdsfortegnelse

Innledning	3
<i>Begrunnelse for valg av tema</i>	3
<i>Problemstilling</i>	4
<i>Avgrensning</i>	4
<i>Fokus på psykisk utviklingshemmede</i>	4
<i>Fokus på utfordringene ved å ta et ordinært politiavhør</i>	5
<i>Ressursmangel og saksvolum</i>	5
Metode	6
<i>Teoretisk oppgave</i>	6
<i>Litteratursøk</i>	6
<i>Kildekritikk</i>	7
<i>Forforståelse</i>	8
Hoveddel	8
<i>Psykisk utviklingshemming</i>	8
<i>Rettssikkerhet</i>	11
<i>Mistenktavhør av psykisk utviklingshemmede</i>	13
<i>Veien videre</i>	16
<i>Appropriate adult</i>	16
<i>Mistenktavhør på Barnehusene i Norge</i>	17
<i>Endring av forskrift</i>	18
Avslutning	19
Litteraturliste	20
Selvvalgt litteratur	24

Innledning

I 2015 kom det en ny endring i straffeprosessloven som førte til at vitner og fornærmede som anses sårbare, skal tas tilrettelagt avhør av (straffeprosessloven, 1986, §239). Begrunnelsen var at datidens lov ikke gav tilfredsstillende rettslig vern for barn og sårbare voksne som hadde blitt utsatt for vold eller seksuelle overgrep. I proposisjonsdokumentet til lovendringen, presiseres det at den nye lovendringen ikke skulle gå utover rettsikkerheten til den mistenkte i straffesakene (Justis-, og beredskapsdepartementet, 2015, s. 5). Men på en annen side ble mistenkte som anses som sårbare, herunder psykisk utviklingshemmede, ikke nevnt. De faller dermed utenfor den nye lovendringen, og har i teorien ikke rettighetene som sikrer et tilrettelagt avhør når de skal forklare seg (Dahl, 2018, s. 1). Mistenktavhør av psykisk utviklingshemmede kan dermed tas som et vanlig politiavhør, uten at avhører har noe særlig god kunnskap om sårbarheter.

Det er ingen tvil om at fornærmede i straffesaker skal ivaretas, men på den andre siden skal likevel begge sider av saken belyses, og den mistenkte har også rettigheter som ikke kan ses bort i fra. I de siste årene har det vært økt fokus på ivaretagelse av sårbare vitner og fornærmede, men det er ikke et ukjent fenomen at også de sårbare kan begå straffbare handlinger. Hvordan skal rettssystemet ta vare på psykisk utviklingshemmede som mistenkte?

Begrunnelse for valg av tema

Min interesse for problematikken av at sårbare mistenkte ikke automatisk får et tilsvarende tilrettelagt avhør, kom som følge av egen erfaring i praksisåret. Jeg ble bedt om å ta et mistenktavhør av en ung gutt. Da gutten kom inn på kontoret fikk jeg ikke til noen god kontaktetablering, eller blikk-kontakt. Jeg tenkte at gutten syntes at det var litt ubehagelig å bli avhørt av politiet. Under avhøret merket jeg at han ikke var så flink til å snakke for seg eller svare på spørsmål. Gutten kunne nikke og si ja, men så litt tomt på meg da jeg stilte han spørsmål, slik at jeg fikk den oppfatning av at han ikke helt forstod hva han sa ja til. Hans mor, som var med i avhøret, avbrøt meg og sa at gutten har noen vanskeligheter som gjør at han blant annet ikke helt forstår alvoret i situasjoner.

Lovbruddet gutten ble avhørt for, hadde gode bevis, slik at det aldri var noen tvil at han hadde gjort det. Likevel er det denne saken og gutten jeg har tenkt på mest etter praksisåret. Jeg har

tenkt mye på hva som kunne hadde skjedd dersom vi ikke hadde hatt gode nok bevis i saken, hva som kunne ha vært utfallet dersom moren ikke fortalte meg om hans tilstand, eller om tilfellet var at han var over 18 år og han hadde møtt opp uten en foresatt.

Etter avhøret spurte jeg en etterforsker om hva som skulle til for at en mistenkt skulle få tilrettelagt avhør, da svarte hun at det ikke fins noe som heter tilrettelagt avhør for mistenkte, da heter det mistenktavhør. Dette syntes jeg var veldig interessant.

Problemstilling

Hva kan være utfordrende ved at mistenkte som er psykisk utviklingshemmet ikke får lik tilretteleggelse under politiavhør, slik som fornærmet eller vitne gjør?

Temaet er høyt relevant for politietaten fordi psykisk utviklingshemmede er individer som politiet er i kontakt med, og politiets håndtering er avgjørende for den mistenktes trygghet og rettssikkerhet. For at politiet skal kunne verne om og håndtere psykisk utviklingshemmede mistenkte på en forsvarlig måte, må de inneha kunnskap om kjennetegn og sårbarheter. Gjennom min bacheloroppgave, ønsker jeg å bidra til dette.

Avgrensning

Fokus på psykisk utviklingshemmede

I straffeprosessloven om tilrettelagt avhør omhandles kun vitner og fornærmede som anses som sårbare. Men hvem er egentlig sårbare? I England har de laget en liste over hvem som skal anses som sårbare opp mot politiavhør. Blant annet personer under 18 år, personer med lærevansker, kognitiv underutvikling, handikap, personer som er traumatisert eller personer som er lettpåvirkelige (Bjerknes & Fashing 2018, s. 199). I praksis vil denne listen av personer berøre en stor andel av dem som er i kontakt med politiet daglig. En studie i Nederland viser også at dersom en mistenkt blir holdt i arrest eller varetekt, kan det ha negativ effekt på deres psykiske velferd. Alle som arresteres av politiet kan med andre ord befinne seg i en sårbar situasjon, og er derav sårbare (Geijsen, 2018, s. 115). Flere av disse gruppene er høyaktuelle å diskutere i forhold til dette temaet jeg ønsker å skrive om, men min oppgave omhandler bare psykisk utviklingshemmede som er mistenkt.

Fokus på utfordringene ved å ta et ordinært politiavhør

Jeg kommer ikke til å forklare hvordan politiet kan eller bør gjennomføre eller forberede et mistenktavhør av en psykisk utviklingshemmet. Gjennom oppgaven ønsker jeg å belyse hva som kan være utfordrende ved at psykisk utviklingshemmede ikke får noen form for tilretteleggelser under politiavhør, og hva konsekvensene av dette kan bli.

Ressursmangel og saksvolum

Manglende ressurser og høyt saksvolum er et reelt problem for politiet i Norge. Det er ikke mange etterforskere som innehar spesialkompetanse til å gjennomføre tilrettelagte avhør. Sett opp mot økende saksvolum som omhandler sårbare individer, og manglende kapasitet hos etterforskere og Barnehusene er det en utfordring å gjennomføre alle avhør innenfor gitte tidsfrister (Politidirektoratet, 2018, s. 3). Dette kan spille inn på hvorfor ikke alle psykisk utviklingshemmede mistenkte blir avhørt av etterforskere med spesialkompetanse. Dette kommer ikke til å bli diskutert videre i oppgaven.

Metode

Teoretisk oppgave

Metode er en fremgangsmåte som brukes for å fremskaffe ny kunnskap, og er et middel for å få svar på en problemstilling (Dalland, 2017, s. 53). En metode kan være teoretisk, som handler om å «presentere og diskutere en problemstilling med bakgrunn i allerede foreliggende teoretiske og empiriske studier» (Politihøgskolen, 2019, s. 7). Fordelen ved å bruke teoretisk metode er at en tar utgangspunkt i studier og teori som allerede eksisterer, og som er skrevet av fagpersoner som har kompetanse på området. Slik at jeg kan finne gode og utfyllende svar på problemstillingen.

Begrensningen ved å bruke teoretisk oppgave er at jeg ikke presenterer ny empiri. Jeg får eksempelvis ikke tatt kvalitative intervju, slik at jeg kunne ha fått en bedre og dypere forståelse av temaet ved å snakke med personer som jobber med mistenkte som er psykisk utviklingshemmet.

Litteratursøk

Ut fra mine søk, er det ikke gjort mange undersøkelser eller forskning på problemstillingen, men det er gjort noe både i Norge og internasjonalt, som er overførbart til bacheloroppgaven. Det er også mye litteratur om psykisk utviklingshemmede, rettssikkerhet og avhør, slik at fagtekstene kan kombineres for å få et overblikk over problemstillingen. Ettersom det har vært prøvende å finne relevant informasjon, har jeg vært i kontakt med fagpersoner for å få mer faglig innspill på området.

For å finne litteratur begynte jeg med å lete i pensum, og på biblioteket etter bøker om psykisk utviklingshemmede for å få bedre innsikt i hvordan de kan oppføre seg eller tenke, og eventuelle sårbarheter. Videre har jeg søkt etter fagstoff gjennom Oria, som er søkemotor for faglige databaser gjennom politihøgskolens-, og norske fagbibliotek. Jeg har også brukt Google Scholar – Googles søkemotor for litteratur. Søkeordene jeg har brukt er «mistenkt» «avhør» «psykisk utviklingshemmede», «rettssikkerhet», «suspect», «mentally disabled», «vulnerable», «police interviewing», alene eller i kombinasjon med hverandre.

I oppgaven har jeg brukt rapporter, kvalitative og kvantitative undersøkelser, og fagartikler for oppgaven, slik at informasjonen i oppgaven blir mest mulig korrekt.

Kildekritikk

Jeg har ikke fått så mange treff på hva jeg ønsker å skrive om, ettersom det meste av litteraturen opp mot avhør av psykisk utviklingshemmede handler om fornærmede i straffesaker. Jeg har brukt en rapport fra Nordlandsforskning som heter *Rettsikkerhet – likeverd og likeverdig behandling. Mennesker med kognitive funksjonsnedsettelse i møte med strafferettspleien* som er skrevet av Terje Olsen, Patrick Kermit, Nina Christine Dahl, Erik Søndena og Robert Envik. De overnevnte er forskere, professorer eller har utdanning innenfor samfunn, kognitiv funksjonsnedsettelse eller rettsikkerhet. Rapporten handler om hvordan psykisk utviklingshemmede oppdages og tilnærmes i det norske rettssystemet.

Dahl har også skrevet en masteroppgave som heter *Rett forstått? Politiets erfaringer fra avhør av mennesker med utviklingshemming*. Oppgaven baseres på intervju av avhørere eller rådgivere som jobber med eller er i kontakt med psykisk utviklingshemmede, og hva de opplever som utfordrende ved avhørpraksisen og avhør av personer med kognitiv funksjonsnedsettelse.

En av fagpersonene som jeg har kontaktet, sendte meg doktorgradavhandlingen til Koen Geijzen, som er en nederlandsk politibetjent. Geijzen er en vitenskapelig forsker på politiskolen i Nederland og er tilknyttet rettspsykologi avdelingen på Maastricht Universitetet (Geijzen, 2020). Doktorgradavhandlingen heter *Persons at risk during police interrogations in police custody - different perspectives on vulnerable suspects*, og handler om personer som er risikoutsatte under politiavhør med særlig fokus på sårbare mistenkte.

Forforståelse

Forforståelse er den forståelsen man har om et fenomen før fenomenet undersøkes (Dalland, 2017, s. 58). Før praksisåret var mistenktavhør av sårbare eller psykisk utviklingshemmede et tema jeg ikke hadde tenkt noe over, men som fattet min interesse etter avhøret med denne gutten, som tidligere nevnt. Jeg tok det som en selvfølge at også sårbare mistenkte skulle tas tilrettelagt avhør av, dersom dette var nødvendig. Før jeg startet å skrive denne oppgaven var min oppfatning endret, og min forforståelse var at sårbare mistenkte, eller psykisk utviklingshemmede mistenkte, har et dårligere tilbud enn sårbare fornærmede og vitner. Denne oppfatningen har ikke endret seg under oppgaveskrivingen, men jeg har fått en større forståelse for kompleksiteten av temaet, og håper at oppgaven kan kaste et lys over problemstillingen for leseren.

Hoveddel

I hoveddelen skal jeg først forklare hva psykisk utviklingshemming er og hvordan det blir oppdaget, ettersom det vil være et bakteppe for oppgaven videre. Deretter skal jeg beskrive hva rettssikkerhet er, hva det berører opp mot psykisk utviklingshemmede og hva som kan være problematisk. Etterfølgende skal jeg drøfte rundt utfordringer som kan oppstå ved å ta et ordinært mistenktavhør av en psykisk utviklingshemmet. Avslutningsvis skal jeg drøfte rundt en løsning som England har innført, etterfulgt av en løsning som enkelte politidistrikt i Norge har innført som standard.

Psykisk utviklingshemming

Psykisk utviklingshemming er en samlebetegnelse på flere tilstander med kognitiv funksjonsnedsettelse, som i praksis betyr at personer med psykisk utviklingshemming har individuelle utfordringer og behov. Til felles har personer med psykisk utviklingshemming ifølge ICD-10 (internasjonalt klassifikasjonssystem over sykdommer og helseproblemer) et IQ-nivå under 70, som medfører at de har en forsinket eller manglende utvikling av funksjonsnivå. Psykisk utviklingshemming deles inn i fire grader – lett-, moderat, alvorlig eller dyp grad. For å gi et bedre bilde av hva gradene innebærer, vil en lett grad tilsvare en

mental alder mellom 9 og 12 år, og en dyp grad tilsvarer en mental alder på under 3 år (NAKU, 2019). I noen tilfeller kan psykisk utviklingshemming også forekomme med andre psykiske og somatiske lidelser. Noen ganger kan også utviklingshemmede ha et rusproblem (Dahl, 2019, s. 14).

En forstyrrelse i hjernen kan medføre nedsatt evne til å oppfatte, vurdere, lagre, gjenhente og handle utfra situasjon og omgivelse (Tetzchner, Hesselberg & Shciørbeck, 2008, s. 585). Dersom en ikke forstår omgivelsene, er det vanskelig å tilpasse seg og forstå hvordan man skal handle, og alt rundt dem kan virke kaotisk fordi de ikke finner en naturlig sammenheng på hva som skjer (NAKU, 2019). Videre kan dette hemme kommunikasjonen deres ettersom at de ikke helt vet hva de observerer, eller hvordan de skal uttrykke seg om dette.

Mennesker bruker nonverbal og verbal kommunikasjon for å få frem hva de mener, ønsker eller trenger. For utviklingshemmede kan det være mangelfulle kommunikasjonsevner, slik at de kan ha andre måter å uttrykke seg på. I stedet for å gråte når de har det vondt, kan uttrykksmåten eksempelvis være at de blir aggressive. Ettersom at kommunikasjonsevnen kan være begrenset, kan de ha vanskeligheter eller ikke ha kapasitet til å forstå ironi, mimikk, vanskelige ord eller lange setninger (NAKU, 2019).

Hvordan oppdager man at noen er psykisk utviklingshemmet, ettersom de alle kan oppføre seg på ulike måter? For at noen skal kategoriseres som psykisk utviklingshemmet må IQ være 70 eller lavere, personen må ha vanskeligheter med å tilpasse seg til dagens samfunn – med tanke på kommunikasjon, selvhjulpenhet osv. og funksjonsnedsettelsen må oppdages før fylte 18 år. Diagnosen stilles ved å utrede for utviklingsperiode, skoleprestasjoner og sykdomsforhold, en intelligenstest og en kartleggelse av adaptive ferdigheter (Lorentzen, 2008). Ved lettere psykisk utviklingshemming kan det være vanskelig å skille mellom om personen har atferdsproblemer eller lærevansker fremfor psykisk utviklingshemming. Med andre ord er det ikke nødvendigvis lett å fange opp alle personer som har en kognitiv funksjonsnedsettelse, særlig de som er lettere psykisk utviklingshemmet, og at disse diagnostiseres korrekt. Mange av de lettere psykisk utviklingshemmede kan klare seg fint alene i hverdagen. Det kan også tenkes at dersom personen i tillegg har et rusproblem eller andre psykiske lidelser, kan utviklingshemmingen være mer maskert på en sånn måte at symptomene kan forveksles med eksempelvis rusproblemet som er mer synlig utad.

I rettsapparatet blir psykisk utviklingshemming sjeldent oppdaget (Søndenaa, 2015, s. 158). Dette viser også en studie fra norske fengsler, hvor 143 innsatte var med i undersøkelsen. 30,7% av de innsatte hadde betydelige funksjonsnedsettelse, hvorpå de fleste av tilfellene ikke var oppdaget (Dahl, 2018, s. 4). Det er dermed et faktum at flere har gått gjennom hele det norske rettssystemet uten at den kognitive funksjonsnedsettelsen har blitt oppdaget og tatt hensyn til. Dette vil også bety at de ikke har fått noen form for tilretteleggelse under mistenktavhøret i begynnelsen av deres straffesak. Som nevnt tidligere i oppgaven kan spesielt lettere psykisk utviklingshemmede være vanskelig å identifisere, og dette vil også gjelde i et polisiært sammenheng. Ofte vil ikke politiet ha så mye bakgrunnsinformasjon om personen i avhørsstolen, enn navn og personnummer, dersom de ikke har vært i kontakt med politiet fra før. Politiet har heller ingen tilgang til den mistenktes legejournal uten videre, og det problematiseres ytterligere hvis den mistenkte ikke har fått diagnosen som psykisk utviklingshemmet, og ikke er klar over dette selv. Det kan også være at den psykisk utviklingshemmede ikke ønsker å fortelle om diagnosen (Olsen, Kermit, Dahl, Søndenaa & Envik, 2018, s. 15).

Selv om oppdagelsen av kognitiv funksjonsnedsettelse kan være problematisk, er mange polititjenestepersoner flinke til å spørre den mistenkte i forkant av avhøret, om de har en diagnose eller en sykdom som politiet må vise hensyn til. Å stille spørsmål direkte er kanskje det beste hjelpemiddelet politiet har i jobben deres. Videre er det flere politidistrikt som har innført rutiner for å avdekke om mistenkte kan ha en kognitiv funksjonsnedsettelse, hvor noen bruker blant annet enkel screening (Olsen, Kermit, Dahl, Søndenaa & Envik, 2018, s. 43). Et eksempel på screening er Hayes Ability Screening kalt HASI, som tar ca. 10 minutter å gjennomføre. HASI kan brukes dersom politiet føler seg usikre på om den mistenkte er kognitivt underutviklet, og muliggjør for at politiet kan tilrettelegge avhøret deretter, samt sørge for at den mistenkte blir videre utredet. Det som kan være problematisk med HASI er at den kan være misvisende ved at resultatene viser at testobjektet er psykisk utviklingshemmet uten at dette er realiteten. På samme tid, feiler ikke HASI å gjenkjenne personer som har en kognitiv funksjonsnedsettelse. Ved bruk av HASI må politiet være klar over at resultatet kan være en falsk positiv (Søndenaa, Linaker, Bjørgen & Nøttestad, 2010), men det kan likevel være et godt verktøy som kan sørge for den mistenkte kan diagnostiseres, og at rettssikkerheten til den mistenkte ivaretas.

Rettsikkerhet

Rettsikkerhet er grunnleggende rettigheter som borgerne har, og som verner dem mot overgrep fra myndighetene. Begrepet er bredt og vanskelig å definere, slik at jeg kommer til å forklare de punktene som er mest relevant for oppgaven. Kort forklart handler rettsikkerhet blant annet om at ingen kan dømmes uten hjemmel i lov, ingen skal dømmes uten tilstrekkelig bevis, og den som beskyldes for en kriminell handling har rett til å motsi mistanken rettet mot seg, forklare sin versjon av saken eller velge å tie (Molven & Gisle, 2021). Rettsikkerhet vil deriblant berøre rettighetene som politiet gir den mistenkte i starten av alle avhør, eksempelvis retten til å la seg bistå av en forsvarer og rett til å ikke forklare seg for å ikke inkriminere seg selv (straffeprosessloven, 1986, §§94 og 232. For at den mistenkte skal ta del i straffesaken og etterforskningsprosessen, må han eller hun ha blitt informert om sine rettigheter og hva de har blitt mistenkt for. Videre må de kunne forstå disse rettighetene og mistanken, og være i stand til å ta fornuftige valg om sine egne rettigheter (Geijsen, 2018, s. 122). Dersom den mistenkte har en kognitiv funksjonsnedsettelse, er det ikke sikkert at han eller hun forstår disse rettighetene. Ettersom de ikke nødvendigvis forstår like mye, eller ikke har erfart like mye som andre. De kan slite med å forstå alvorligheten av situasjonen de er i, og de kan være sårbare for å velge feil i forhold til egen rettsikkerhet. På den andre siden kan det være minst like sårbart for dem, om noen andre skal ta avgjørelser for dem (Søndena, 2015, s. 153). Det er tross alt ikke sikkert at den som tar avgjørelsen for dem har god nok innsikt og forståelse for den psykisk utviklingshemmede. Rettsikkerheten kan likevel ikke stå eller falle på individet med psykisk utviklingshemming, ettersom de er avhengig av at andre ivaretar rettsikkerheten for dem.

Psykisk utviklingshemmede har et særskilt vern gjennom FN-konvensjonen, Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD), som Norge ratifiserte i 2013 (Dahl, 2018, s. 15-16). Artikkel 12 konstaterer at individer med nedsatt funksjonsevne ikke skal fratras sin rettslige handleevne, men at de skal gis tilgang til støtte som gjør at de kan utøve den. Artikkel 13 bygger videre på dette prinsippet, og rettssystemet skal tilrettelegge prosedyrer i alle ledd i saksgangen for individer med nedsatt funksjonsevne, slik at de lettere og mer effektivt kan interagere (United Nations, 2006).

Rettsikkerhet vil også handle om tilregnelighet, og at formildende omstendigheter tas med i betraktning. I Norge er personer med utviklingshemming i høy grad, strafferettslig

utilregnelig. Som betyr at de ikke kan straffes eller bebreides for handlingen de har gjort. Dersom en psykisk utviklingshemmet er utilregnelig skal han eller hun få tvungen omsorg, fremfor fengselsstraff (Johansen, 2020). For å konstatere at noen er strafferettslig tilregnelig eller ikke, må de gjennom en rettspsykiatrisk undersøkelse, som vanligvis bestilles av retten. Når den mistenkte er lettere psykisk utviklingshemmet og tilregnelig, kan dette være straffeformildende ved straffutmålingen (straffeloven 2005, §78). Problemet er at rettssystemet er helt avhengig av at den kognitive funksjonsnedsettelsen oppdages tidlig i straffesaken, slik at dette legges til grunn for saksbehandlingen. Dersom det ikke oppdages under de innledende politiavhørene, kan feilen følge med saken helt til den er avgjort eller går opp til retten (Olsen, Kermit, Dahl, Søndena & Envik, 2018, s. 79).

For at rettssikkerheten skal ivaretas er det ytterst nødvendig at kognitiv funksjonsnedsettelse oppdages, slik at individet ikke står alene om deres rettssikkerhet. Politiet er dem som etterforsker og forbereder saken for videre behandling ved å hente inn opplysninger, informasjon og detaljer før saken sendes videre til retten (straffeprosessloven §§225 og §226). Dersom den mistenkte har en kognitiv funksjonsnedsettelse, eller andre helsetilstander, er det viktig å få frem før saken sendes videre til retten. I de tilfellene hvor politiet ikke oppdager at den mistenkte har en kognitiv funksjonsnedsettelse, kan dette være fatalt for rettssikkerheten til den mistenkte, ettersom at det oppdages sent eller ikke i det hele tatt. Gjennom grunnutdanningen lærer politiet om hvordan de skal behandle mennesker fra ulike livssituasjoner på en respektfull måte (Kulturdepartementet, 2015, s. 33), men de lærer ikke hvordan de kan gjenkjenne personer med kognitiv funksjonsnedsettelse eller hvordan kommunisere med dem. Politietterforskere har siden 2015 blitt tilbudt å ta kurs som tillater dem å gjennomføre avhør av psykisk utviklingshemmede, men det er ikke et absolutt krav at de tar kurset. Dette betyr at politibetjenter med gjennomført grunnutdanning i utgangspunktet, generelt har lite kunnskap om psykisk utviklingshemming. Geijesen (2018, s. 119) sitt råd til politiet er å anerkjenne at alle mistenkte potensielt kan være sårbare. Det er viktig at politiet er nysgjerrig, spørrende og vurdere om det kan ligge noe mer bak en annerledes oppførsel. Dette kan være helt avgjørende for om kognitiv funksjonsnedsettelse oppdages, slik at det er bevissthet rundt dette gjennom behandlingen av mistenkte og saken for øvrig.

Det er ikke ført statistikk over hvor mange mistenkte med psykisk utviklingshemming som har blitt avhørt i Norge, eller hva slags grad av utviklingshemming de har. Derfor vet man heller ikke hvor mange som har fått tilretteleggelser under, blant annet, politiavhør. I

Nederland ble det gjennomført en undersøkelse, hvor polititjenestepersoner ble spurt om hvordan de gjennomførte avhør av personer med kjente eller ukjente psykiske utfordringer. Rundt 55% svarte at de ikke tok noen forsiktighetshensyn da de visste eller oppdaget at den mistenkte var sårbar. I samme undersøkelse ble 36 avhør av sårbare mistenkte gjennomgått, og funnet var at 86% av avhørene var upassende utført (Geijsen, 2018, s. 115). Resultatet er ikke direkte overførbart til hvordan det er i Norge, ettersom undersøkelsen ble gjort i et annet land med et annet rettssystem, men belyser likevel en viktig problemstilling. Dersom politiet ikke viser hensyn til kognitiv funksjonsnedsettelse under avhør på en passende måte, som f.eks. at den mistenkte ikke har fått vite om rettighetene sine eller ikke forstår dem, eller at politiet stiller ja/nei spørsmål til den mistenkte som gjør at den mistenkte inkriminerer seg selv, kan forklaringen forkastes og kan ikke brukes som bevis i retten. I ytterste konsekvens kan upassende gjennomførte avhør medføre justismord, som i den velkjente saken til Fritz Moen.

Mistenktavhør av psykisk utviklingshemmede

Tilrettelagt avhør gjelder for sårbare fornærmede og vitner, og innebærer at det utføres av en spesialutdannet avhører som har kompetanse og kjennskap til sårbarheter og håndtering av disse under avhør (straffeprosessloven, 1986, §239a). Avhøret tas på et av Statens Barnehus, hvor advokat og andre fagpersoner følger med på forklaringen fra bakrommet, og kan komme med innspill underveis. Barnehuset sørger også for videre oppfølging av den avhørte i etterkant, dersom dette er nødvendig (Statens Barnehus, 2020). Tilrettelagte avhør tas opp på lyd og bilde, og spilles av under hovedforhandlingen – som i hovedsak skal erstatte at fornærmede og vitner forklarer seg muntlig i retten (straffeprosessloven §298, 1986). Ved å spille av forklaringen til den sårbare, slipper de den psykiske belastningen av å forklare seg på nytt i retten, og det sikrer at den som stiller spørsmålene til den sårbare forstår utfordringene og begrensningene den sårbare har - fremfor at aktor skal spørre dem ut i retten.

Per dags dato har ikke sårbare mistenkte noe krav til tilrettelagte avhør ved Barnehusene. Et argument for hvorfor mistenkte ikke skal avhøres på Barnehusene, er at de vil komme i en rollekonflikt (Dahl, 2018, s. 71), ettersom Barnehusene er et tilbud til barn og ungdom som er fornærmet eller vitne av alvorlig kriminalitet. Tilbudet gjelder også for psykisk utviklingshemmede som er fornærmet (Barnehuset, 2021). Årsaken for at sårbare mistenkte ikke tas med i bestemmelsen for tilrettelagt avhør, henger sammen med at mistenkte alltid vil

måtte møte i retten (straffeprosessloven, 1986, §85). Dette, som tidligere nevnt, skal sårbare fornærmede eller vitne i utgangspunktet forskånes, som følge av at forklaringen deres fra etterforskningsstadiet brukes som deres forklaring i retten. Mistenkte må alltid møte, og gis muligheten til å forklare seg under hovedforhandlingene, men kan nekte å forklare seg både i avhør og i retten (straffeprosessloven, 1986, §§232 og §91).

Forskning viser at utviklingshemmede er mer sårbare for å bli påvirket av andre, og kan gi lettere etter for autoritetspress (Olsen, Kermit, Dahl, Søndena & Envik, 2018, s. 25). Når en psykisk utviklingshemmet mistenkt møter opp på en politistasjon hvor flere går i uniform, kan det være en skremmende opplevelse. Kanskje hun eller han forstår hva de er mistenkt for, men har mindre forståelse for den straffbare handlingen de har utført (Dahl, 2018, s. 70). Dette kan også være problematisk å få frem i et ordinært politiavhør. For det første kan polititjenestepersonen som gjennomfører avhøret, mangle kompetanse til å gjenkjenne de begrensingene som en psykisk utviklingshemmet kan ha. Dette kan spesielt bli vanskelig ettersom en psykisk utviklingshemmet kan fremstå som mer kompetent enn hva de egentlig er (Olsen, Kermit, Dahl, Søndena & Envik, 2018, s. 20). De kan eksempelvis late som at de forstår hva som blir sagt, men i realiteten kan avhører snakke for fort eller bruke ord som de ikke forstår. På grunn av at de er redd, eller synes det er ubehagelig å si ifra, og har et behov for å «please» avhører, kan enkelte også si seg enig i alt som blir sagt, uten at de har en forståelse for hva de sier ja til (Søndena, 2015, s.160). Noen ganger kan også den psykisk utviklingshemmede gjenta ord som avhører eller andre har brukt, uten at de forstår innholdet i dem (Dahl, 2018, s. 29). Ordbruken kan noen ganger være komplisert og intellektuelle, men malplassert. Dette kan være problematisk om avhører ikke oppfatter at ordene brukes i feil kontekst, slik at den utviklingshemmede kan fremstå som mer kapabel.

En annen bekymring ved at avhører ikke bemerker at den mistenkte ikke forstår innholdet eller betydningen av avhøret, er at den mistenkte kan inkriminere seg selv ved å snakke seg inn i saken. Dersom eksempelvis avhører stiller spørsmål om den mistenkte har gjort den straffbare handlingen, kan den mistenkte samtykke til dette. Den mistenkte kan i verste fall ikke forstå hva han eller hun har samtykket til, som kan resultere i at den mistenkte tilstår falskt. En tilståelse kan være overbevisende og veie tungt i avgjørelsen av en straffesak. Det kan ha en sammenheng med at mennesker mener at de aldri vil tilstå en forbrytelse de aldri har gjort (Kassin, 2012 s. 434), men det er flere kjente saker hvor falske tilståelser har blitt avslørt. I Norge ble Åge Vidar Fjell, en psykisk utviklingshemmet mann, dømt for drap.

Under politiavhørene vekslet Fjell mellom å nekte for å ha noe med drapet å gjøre, til å tilstå detaljer knyttet opp mot drapet (gjenopptakelseskommissjonen, 2008, s. 8). I tillegg til en usammenhengende forklaring, hadde ikke Fjell bistand av en advokat under politiavhørene. Fjell ble dømt for drapet, men ble senere frikjent i 2009, etter å ha sonet hele dommen sin (Matre, 2009).

Videre kan en psykisk utviklingshemmet mistenkt uttrykke seg på en annen måte enn hva folk er vant til, og uttrykksmåten tolkes på en måte som blir feil overfor den utviklingshemmede. De kan eksempelvis ha problemer med å ordlegge seg eller å forstå språket som brukes, som gjør til at de kan stenge seg av. Denne oppførselen kan oppfattes som at mistenkte er motvillig og trass av avhører (Olsen, Kermit, Dahl, Søndena & Envik, 2018, s. 20). Enkelte kan også forklare seg nokså usammenhengende, ved å fortelle hva som skjedde sist – først, og ikke i en kronologisk rekkefølge slik som politiet ønsker i avhøret (Dahl, 2018, s. 54). Ofte vil psykisk utviklingshemmede ikke ha evnen til å forklare en hendelse utfra noe annet enn sin subjektive forståelse av den (Dahl, 2018, s. 25). Slik at man ikke nødvendigvis vil få en like detaljert forklaring som tilfredsstillende informasjon om hendelsesforløpet.

I avhør skal politiet bruke åpne spørsmål, som for eksempel; fortell, beskriv osv., fremfor direkte spørsmål som kan være ledende for den avhørte. Ledende spørsmål kan eksempelvis være: du var hjemme natt til søndag, ikke sant? For psykisk utviklingshemmede kan åpne spørsmål være et problem fordi de kan være vant til at andre legger føringer for dem, slik at de er vant til å svare ja eller nei på spørsmål. Dersom politiet bruker mye åpne spørsmål, kan den mistenkte få et problem med å svare. Det samme vil gjelde om spørsmålene blir lange og uforståelig for dem (Dahl, 2018, s. 55). Videre kan en psykisk utviklingshemmet ha problemer med å holde konsentrasjonen over lengre tid, og kan lett bli distraheret. Dette kan resultere i at den mistenkte vil ha vanskeligheter med å få en oversikt over hva som har blitt sagt eller hva hun eller han har svart i avhøret (Søndena, 2015, s. 159-160).

Veien videre

Avhør av psykisk utviklingshemmede mistenkte er intrikat og utfordrende, ettersom det ikke er en lovbestemmelse i Norge som konkret regulerer hvordan slike mistenktavhør skal gjennomføres. På grunn av dette er det ingen klare retningslinjer for hvordan de skal håndteres. I denne delen av oppgaven skal jeg presentere løsninger for hvordan psykisk utviklingshemmede mistenkte kan ivaretas bedre under politiavhør, i forhold til nåtidens ordning.

Appropriate adult

I England har de en ordning kalt appropriate adult (AA) som ble innført i 1984. Ordningen går ut på at en frivillig som har fått opplæring, et nærstående familiemedlem eller noen som har kompetanse, blir tilkalt til politistasjonen når politiet skal ta avhør eller lignende, av en sårbar mistenkt. Deres rolle er å gjøre kommunikasjonen mellom politiet og den sårbare enklere, og sørge for at den sårbare forstår hva det blir spurt om og hva som kommer til å skje videre i saken. AA skal også gi beskjed dersom de mener at politiet behandler den mistenkte på en upassende måte (National Appropriate Adult Network, 2021). I Norge har vi ikke en slik ordning, men foresatte eller verge av barn gis mulighet til å være med under avhør, eller en kjent person kan være med fornærmede som tiltroperson under avhør (påtaleinstruksen, 1985, §§8-3 og 8-13). Forskjellen vil likevel være at tilstedeværelsen av foresatt eller tiltroperson, er for å støtte og trygge den som avhøres, men de har i utgangspunktet ikke lov til å bryte inn under avhøret. Funksjonen til en AA er å hjelpe den mistenkte med å kommunisere og forstå innholdet under avhøret.

Ordningen med AA er interessant fordi den mistenkte kan ha med seg en kjent person med i politiavhør, og kan bidra til å fremme kommunikasjonen mellom mistenkte og politiet. Dersom politiet ikke har noe kjennskap til den mistenkte, kan det tenkes at avhøret kan være utfordrende. Ettersom politiet ikke vet hvordan den mistenkte oppfører seg til vanlig, hvordan de kan kommunisere med den mistenkte på en forståelig måte eller hvordan gå frem i avhøret. Den mistenkte kan bli redd eller skeptisk av ukjente ansikt, slik at han eller hun kan oppføre seg defensiv eller bli usikker på situasjonen. Dermed kan en person som enten har nær eller god kjennskap til den mistenkte, være kommunikasjonsfremmende. I den forstand at den mistenkte kan føle seg litt mer trygg i situasjonen og forstå mer av hva som skjer. Politiet kan også føle seg tryggere i avhøret, dersom de kan bruke AA som et hjelpemiddel. Eksempelvis dersom det er tydelig at den mistenkte er forvirret eller ikke forstår spørsmålet, kan AA hjelpe

til med ordleggingen. Da kan politiet også føle seg mer trygge på at den mistenkte forstår hva han eller hun blir spurt om og hva som kommer til å skje videre.

På den andre siden kan det være en utfordring å ha noen som står den mistenkte nært med i et avhør. Som menneske er det naturlig å ønske å verne rundt dem som står dem nært, og i et politiavhør kan dette resultere i at AA kan være et forstyrrende element under politiavhøret. AA kan eksempelvis bryte inn i avhøret for å prøve å legge inn gode ord for den mistenkte, kan avbryte spørsmålsstillingen fra politiet, eller at de kanskje blir emosjonelle som kan ødelegge for avhøret. Slik at den mistenkte kanskje, blir opprørt eller mer forvirret.

I 1997 gjorde Pearse en studie av sju alvorlige etterforskningssaker med en AA til stede. I to av disse avhørene prøvde AA å gi den mistenkte alibi for tidspunktet den kriminelle handlingen ble begått (Medford, Gudjonsson & Pearse 2003, s. 255). I samme studie var det også et tilfelle hvor mistenkte var tilbakeholdne med å svare på spørsmålene til politiet, men tok eierskap av forbrytelsen etter oppmuntring av AA. En annen studie konkluderte med at tilstedeværelsen av en AA under mistenktavhør gjorde til at politiet hadde en bedre tilnærming med dem til stede. Studien viste også at det var større sannsynlighet for at en advokat var til stede dersom en AA deltok under avhøret (Medford, Gudjonsson & Pearse 2003, s. 262). Rettssikkerheten til mistenkte blir utvilsomt bedre ivaretatt dersom en advokat er til stede under avhøret.

Mistenktavhør på Barnehusene i Norge

I Norge har noen Barnehus åpnet opp for at også sårbare mistenkte kan avhøres hos dem, dersom det oppdages at den mistenkte er psykisk utviklingshemmet. Ved andre tilfeller tas avhøret av den mistenkte på politistasjonen, men av en avhører med spesialkompetanse (Engesbråten, 2020 s. 191). Dette ser ut til å være en ordning som varierer fra politidistrikt til politidistrikt. Et av argumentene for å ta mistenktavhør på Barnehuset er at den mistenkte kan få bedre oppfølging i ettertid (Dahl, 2018, s. 71).

Som tidligere nevnt i oppgaven kan individer med kognitiv funksjonsnedsettelse har dårlig konsentrasjon og kan lett bli distraheret. Ukjente lyder og mye aktivitet utenfor avhørsrommet kan gjøre det vanskelig å gjennomføre et godt mistenktavhør. Ved å gjennomføre mistenktavhørene på Barnehuset, kan det være en tryggere atmosfære for den mistenkte, uten forstyrrelser eller støy utenfor avhørsrommet. Rettssikkerheten til den mistenkte vil også

trolig bli ivaretatt bedre, ved at fagpersoner som jobber med kognitive funksjonsnedsettelse eller andre sårbarheter, er dem som håndterer avhøret.

Ordningen ved at mistenktavhør kan gjennomføres på Barnehuset noen plasser, men enkelte ikke – kan være uheldig. Geografi vil være en avgjørende faktor om den mistenkte kan få gjennomført mistenktavhøret sitt på et av Barnehusene, eller av en avhører med spesialkompetanse. Ettersom det er geografien som bestemmer, vil det være diskutabelt om enkelte mistenkte vil være dårligere stilt og at rettssikkerheten deres ikke blir like godt ivaretatt med manglende tilretteleggelse. På den andre siden, virker det som at flere politidistrikt har blitt flinkere til å ta kontakt med Barnehuset og Kripos angående råd og bistand om avhør av sårbare mistenkte, og at flere polititjenester spør om det er kapasitet til å gjennomføre avhøret på Barnehuset. Dersom en lovbrøtters får hjelp og tilrettelagte rammer i etterkant av et lovbrudd kan det være forebyggende, i den forstand at den mistenkte kanskje ikke begår slike lovbrudd på nytt. Videre kan det argumenteres for at rettssikkerheten til den mistenkte blir bedre ivaretatt, så fremt en polititjenesteperson med kompetanse og erfaring gjennomfører mistenktavhøret.

Endring av forskrift

Som et resultat av lovendringen i straffeprosessloven i 2015, ble det utarbeidet en forskrift som ytterligere regulerer hvordan tilrettelagt avhør skal gjennomføres (forskrift om tilrettelagt avhør, 2015). I rapporten til Nordlandsforskning, er et forslag å endre forskriften for tilrettelagt avhør slik at den også gjelder mistenkte (Olsen, Kermit, Dahl, Søndena & Envik 2018, s. 81). I skrivende stund pågår et arbeid som ledes av Kripos opp mot mindreårig mistenkte. Arbeidet vil trolig komme frem til noen løsninger og tiltak som vil bidra til økt fokus og bedre tilrettelegging, som forhåpentligvis også vil gjelde for andre sårbare mistenkte (personlig kommunikasjon, 06.11.20).

Dersom forskriften om tilrettelagt avhør endres, eller at det innføres en ny lovbestemmelse rettet mot mistenktavhør av psykisks utviklingshemmede, vil dette sikre likhet for alle mistenkte i landet. Retningslinjene og loven for hvordan avhør av psykisk utviklingshemmede mistenkte vil være likt, slik at det ikke spiller noen rolle hvor mistenktavhøret tas i landet.

Rettssikkerheten vil også trolig bedre ivaretas, dersom det er klarere regler på hvordan slike avhør skal gjennomføres.

Avslutning

Gjennom denne oppgaven har jeg belyst hva som kan være utfordrende ved at psykisk utviklingshemmede mistenkte ikke får lik tilretteleggelse under politiavhør, slik som fornærmede og vitne gjør. Psykisk utviklingshemmede kan ha ulikt reaksjonsmønster fra hva som er normalt og har særskilte behov, som er viktig å ta hensyn til under avhør. For at disse behovene skal kunne ivaretas, avhenger av at tilstanden oppdages. Dette kan være vanskelig ettersom symptomene kan være maskert av andre sykdommer eller at det forveksles med andre diagnoser.

Videre i oppgaven har jeg belyst hvorfor psykisk utviklingshemmede ikke kan verne om egen rettssikkerhet. Etterfølgende har jeg berørt viktigheten av å oppdage kognitiv funksjonsnedsettelse tidlig i straffesaken slik at mistenktes rettigheter blir ivaretatt og straffeutmålingen blir riktig. Deretter har jeg vist til hva som kan være problematisk ved at en politibetjent uten spesialkompetanse gjennomfører et mistenktavhør av en psykisk utviklingshemmet.

Avslutningsvis har jeg vist til mulige løsninger på problemstillingen. Den første løsningen kan være en ordning fra England kalt appropriate adult, hvor en tredjepart deltar under mistenktavhøret og skal påse at kommunikasjonen mellom politi og mistenkt blir mest mulig optimal. Deretter har jeg vist til fordeler og bakdeler ved ordningen. Den andre løsningen er at politiet samarbeider med Barnehusene i alle politidistriktene, slik at mistenktavhør kan tas der. Den tredje løsningen kan være å endre forskriften, slik at den også gjelder mistenkte som er psykisk utviklingshemmet.

Gjennom mine undersøkelser, er det flere utfordringer ved at mistenktavhør av psykisk utviklingshemmede gjennomføres uten tilretteleggelser, og at de utføres av politibetjenter uten spesialkompetanse. Den største utfordringen er kanskje å gjenkjenne at mistenkte er psykisk utviklingshemmet, og den andre utfordringene er manglende kunnskap om hvordan kommunisere med den mistenkte på en forsvarlig måte. Dette temaet er noe som trenger økt fokus og mer forskning, slik at avhørspraksisen av mistenkte psykisk utviklingshemmede, i Norge, endres. En slik endring vil forhåpentligvis styrke rettssikkerheten til psykisk utviklingshemmede som er mistenkte.

Litteraturliste

Bjerknes, O.T & Fashing, I. A (2018) *Etterforskning – prinsipper, metoder og praksiser*
Bergen: Fagbokforlaget

Dahl, N. C. (2018) *Rett forstått? Politiets erfaringer fra avhør av mennesker med utviklingshemming*. Masteroppgave, Funksjonshemming og samfunn. Institutt for sosialt arbeid, NTNU. Trondheim: NTNU.

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

Engesbråten, A. L (2020) Hvilken betydning kan et tilrettelagt avhør ha for rettssikkerheten?
I H.M., Kristiansen (Red.) *Utviklingshemming og seksuelle overgrep: kunnskap, rettssikkerhet og beskyttelse* (s. 190-201), Oslo: Universitetsforlaget.

Forskrift om tilrettelagte avhør. (2015). Forskrift om avhør av barn og andre særlige sårbare fornærmede og vitner (FOR-2015-09-24-1098). Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-09-24-1098?q=tilrettelagt%20avh%C3%B8r>

Geijsen, K (2020), About me. Hentet fra <https://www.koengeijsen.nl/>
(25.02.2021)

Geijsen, K (2018), *Persons at risk during police interrogations in police custody. Different perspectives on vulnerable suspects*. (Doktorgradavhandling, Maastricht University)
Hentet fra: <https://www.koengeijsen.nl/phd-thesis/>

Johansen, N. B. (09. juni 2020). Strafferettslig utilregnelig. Hentet fra:
https://snl.no/strafferettslig_utilregnelig
(18.12.20)

Justis,- og beredskapsdepartementet. (2015). *Endringer i straffeprosessloven (avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner)*. (Prop. 112 L (2014-2015)) Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/cfc370518c96405d868eff0bb67a0633/no/pdfs/prp201420150112000dddpdfs.pdf>

Kassin, S. (2012). Why confessions trumps innocence. *American Psychologist*, 67, 431–445.

Hentet fra: <https://www.innocenceproject.org/wp-content/uploads/2016/05/Kassin-2012.pdf>

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker (gjenopptakelseskommissjonen), (2008 ((sak nr. 2008 00067)). Oslo: kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker. Hentet fra:

https://www.gjenopptakelse.no/fileadmin/user_upload/download/Avgj_20082310.pdf

Kulturdepartementet, (2015). *FN konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) – Norges første rapport*

Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/26633b70910a44049dc065af217cb201/norges-forste-rapport-til-crpd-komiteen.pdf>

Lorentzen, E. (2017). Psykisk utviklingshemming – hvordan stilles diagnosen?

Tidsskriftet den norske legeforening, 2008 nr. 2. Hentet fra:

<https://tidsskriftet.no/2008/01/kronikk/psykisk-utviklingshemming-hvordan-stilles-diagnosen>

Matre, J. (2009, 21. august). Åge Vidar Fjell frifunnet:- Jeg har det bra. *Verdens Gang*.

Hentet fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/lp17A/aage-vidar-fjell-frifunnet-jeg-har-det-bra>

Medford, S., Gudjonsson, G.H., & Pearse, J. (2003). *The efficacy of the appropriate adult safeguard during police interviewing*. *Legal and Criminological Psychology*, 8, 253–266.

Molven, O. & Gisle, J (07. januar 2021). Rettssikkerhet. Hentet fra:

<https://snl.no/rettssikkerhet>

NAKU (Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming) (2019, 15. januar). Den medisinske diagnosen psykisk utviklingshemming. Hentet fra:

<https://naku.no/kunnskapsbanken/diagnose-psykisk-utviklingshemming-icd-10>

National appropriate adult network (2021, 22. Januar) More effective appropriate adults.

Fairer justice for vulnerable people. Hentet fra:

<https://www.appropriateadult.org.uk/information/what-is-an-appropriate-adult#act>

Tetzchner, S.V, Hesselberg, F. & Schjørbeck H. (2008). *Habilitering: tverrfaglig arbeid for mennesker med utviklingsmessige funksjonshemninger.*

Oslo: Gyldendal akademisk

Olsen, T., Kermit, P., Dahl, N. C, Søndena, E. & Envik, Robert, 2018. *Rettsikkerhet – likeverd og likeverdig behandling. Mennesker med kognitive funksjonsnedsettelse i møte med strafferettspleien.* (NF rapport nr.: 5/2018)

Bodø: Nordlandsforskning

Politidirektoratet (2018). Tilrettelagt avhør – statistikknotat 21.11.2018.

Hentet fra: <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/tilrettelagt-avhor/tilrettelagte-avhor-oktober-2018.pdf>

(11.04.2021)

Politihøgskolen. (2019). Retningslinjer for bacheloroppgaven 2019-2020. Hentet fra:

<https://www.politihogskolen.no/globalassets/for-studenter/regelverk-og-innholdet-ibachelor/retningslinjer/retningslinjer-bacheloroppgaven-politihogskolen.pdf>

Påtaleinstruksen. (1985). Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten

(FOR-1985-06-28-1679). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1985-06-28-1679?q=tiltro>

Statens Barnehus (2020, 22. januar). Tilrettelagt avhør. Hentet fra:

<https://www.statensbarnehus.no/>

Straffeloven. (2005). Lov om straff (LOV-2005-05-20-28)

Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28?q=straffelov>

Straffeprosessloven. (1986). Lov om rettergangsmåten i straffesaker (LOV-2020-12-04-135)

Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25?q=straffeprosessloven>

Søndenaa, E. (2015.). Psykisk utviklingshemming. I P. Grøndahl. & U. Stridbeck.
(Red.), *Rettspsykiatriske beretninger: om sakkyndighet og menneskeskjebner*.
(s. 146-158). Oslo: Gyldendal.

Søndenaa, E. Linaker, O., Bjørgen, T.G & Nøttestad, J. A, (2010). Screening for psykisk utviklingshemning hos voksne. *Tidsskriftet den norske legeforening*, nr. 15, 2010
doi: 10.4045/tidsskr.09.0643

Tilrettelagt avhør. (2015). Forskrift om avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner. FOR-2015-09-24-1098. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-09-24-1098>

United Nations (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Hentet fra:
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-withdisabilities-2.html>
(11.04.2021)

Selvvalgt litteratur

- Dahl, N. C. (2018). *Rett forstått? Politiets erfaringer fra avhør av mennesker med utviklingshemming*. Masteroppgave, Funksjonshemming og samfunn. Institutt for sosialt arbeid, NTNU. Trondheim: NTNU.
- Engesbråten, A. L (2020). Hvilken betydning kan et tilrettelagt avhør ha for rettssikkerheten? I H.M. Kristiansen (Red.) *Utviklingshemming og seksuelle overgrep: kunnskap, rettssikkerhet og beskyttelse* (s. 190-201), Oslo: Universitetsforlaget.
- Geijsen, K (2018), *Persons at risk during police interrogations in police custody. Different perspectives on vulnerable suspects*. (Doktorgradavhandling, Maastricht University)
Hentet fra: <https://www.koengeijsen.nl/phd-thesis/>
- Geijsen, K (2020). *About me*. Hentet fra <https://www.koengeijsen.nl/>
25.02.2021
- Johansen, N. B. (09. juni 2020). Strafferettslig utilregnelig. Hentet fra:
https://snl.no/strafferettslig_utilregnelig
(18.12.20)
- Justis,- og beredskapsdepartementet. (2015). *Endringer i straffeprosessloven (avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner)*. (Prop. 112 L (2014-2015)) Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/cfc370518c96405d868eff0bb67a0633/no/pdfs/prp201420150112000dddpdfs.pdf>
- Kassin, S. (2012). Why confessions trumps innocence. *American Psychologist*, 67, 431–445.
Hentet fra: <https://www.innocenceproject.org/wp-content/uploads/2016/05/Kassin-2012.pdf>
- Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker (gjenopptakelseskommisjonen), (2008 ((sak nr. 2008 00067))). Oslo: kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker. Hentet fra:
https://www.gjenopptakelse.no/fileadmin/user_upload/download/Avgj_20082310.pdf

Kulturdepartementet, (2015). *FN konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) – Norges første rapport*

Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/26633b70910a44049dc065af217cb201/norges-forste-rapport-til-crpd-komiteen.pdf>

Lorentzen, E. (2017). Psykisk utviklingshemming – hvordan stilles diagnosen?

Tidsskriftet den norske legeforening, 2008 nr. 2. Hentet fra:

<https://tidsskriftet.no/2008/01/kronikk/psykisk-utviklingshemming-hvordan-stilles-diagnosen>

Matre, J. (2009, 21. august). Åge Vidar Fjell frifunnet:- Jeg har det bra. *Verdens Gang*. Hentet

fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/lp17A/aage-vidar-fjell-frifunnet-jeg-har-det-bra>

(05.01.21)

Medford, S., Gudjonsson, G.H., & Pearse, J. (2003). *The efficacy of the appropriate adult safeguard during police interviewing*. *Legal and Criminological Psychology*, 8, 253–266.

Molven, O. & Gisle, J. (07. januar 2021). Rettssikkerhet. Hentet fra:

<https://snl.no/rettssikkerhet>

National appropriate adult network. (2021, 22. Januar). More effective appropriate adults.

Fairer justice for vulnerable people. Hentet fra:

<https://www.appropriateadult.org.uk/information/what-is-an-appropriate-adult#act>

(14.12.20)

NAKU (Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming) (2019, 15. januar). Den medisinske diagnosen psykisk utviklingshemming. Hentet fra:

<https://naku.no/kunnskapsbanken/diagnose-psykisk-utviklingshemming-icd-10>

(15.12.20)

Olsen, T., Kermit, P., Dahl, N. C, Søndena, E. & Envik, R. (2018). *Rettsikkerhet* –

likeverd og likeverdig behandling. Mennesker med kognitive funksjonsnedsettelse i møte med strafferettspleien. (NF rapport nr.: 5/2018)

Bodø: Nordlandsforskning

Politidirektoratet (2018). Tilrettelagt avhør – statistikknotat 21.11.2018

Hentet fra: <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/tilrettelagt-avhor/tilrettelagte-avhor-oktober-2018.pdf>

(11.04.2021)

Påtaleinstruksen. (1985). Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten

(FOR-1985-06-28-1679) Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1985-06-28-1679?q=tiltro>

Statens Barnehus. (2020, 22. januar). Tilrettelagt avhør, hentet fra:

<https://www.statensbarnehus.no/>

Søndenaa, E. (2015.). Psykisk utviklingshemming. I P. Grøndahl & U. Stridbeck.

(Red.), *Rettspsykiatriske beretninger: om sakkyndighet og menneskeskjebner.* (s. 146-158). Oslo: Gyldendal.

Søndenaa, E. Linaker, O., Bjørgen, T.G & Nøttestad, J. A. (2010). Screening for psykisk utviklingshemming hos voksne. *Tidsskriftet den norske legeförening*, nr. 15, 2010
doi: 10.4045/tidsskr.09.0643

Tetzchner, S.V, Hesselberg, F. & Schjørbeck H. (2008). *Habilitering: tverrfaglig arbeid for mennesker med utviklingsmessige funksjonshemninger*

Oslo: Gyldendal akademisk

United Nations (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Hentet fra:

<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html>

(11.04.2021)